

pt

bouwkunde wegen-en waterbouw

polytechnisch tijdschrift

orgaan van de nederlandse ingenieursvereniging

uit de inhoud:

schaalaanpassing in Drente

dubbelglas / 6

tennisbaanoppervlakken

de betondag 1977

de verkeersinvloed van de ruit om
Rotterdam

verkeerslawaaï / 2

2

jaargang 33 | februari 1978

schaalaanpassing in Drenthe

de architectuur van Cor Kalfsbeek

WIM J. VAN HEUVEL

Architectenbureau Kalfsbeek begon zo'n jaar of tien geleden in de gemeente Borger. In deze korte tijd groeide het bureau uit tot een bezetting van ongeveer 30 man: 'Eigenlijk was m'n bureau zo groot voordat ik het wist', stelde Kalfsbeek achteraf vast. Veel van het werk bleef binnen de provinciegrenzen van Drenthe en sluit aan bij de schaalproblemen van uiteenlopende gemeenten in deze provincie. Sinds kort werkt het bureau echter ook aan projecten in Soest en Bergen (N-H). In het werk van het bureau komt woningbouw regelmatig aan de orde en heeft men vooral bekendheid gekregen door ontwerpen voor gemeentehuizen en daarmee samenhangende dorpscentra. In dit artikel komt zowel een deel van de woningbouw als dorpscentra ter sprake. Projecten als een aantal scholen, een sporthal in Borger en een bibliotheek in Winschoten zijn ter wille van de lengte van dit artikel buiten beschouwing gebleven.

1. De woningen in Dalen rond een pleintje geschakeld.

Dit jaar zullen in Polytechnisch tijdschrift enkele artikelen verschijnen die steeds zijn gewijd aan het werk van één architect of architectenbureau. In dit eerste artikel is dat architectenbureau Cor Kalfsbeek uit Borger. Veel werk van dit bureau wordt gekenmerkt door uiteenlopende vormen van schaal aanpassing.

Op provinciaal niveau maakt men zich nogal wat zorgen over nieuwbouw in bestaande dorpskernen en stedelijke milieus. Zo leest men er steeds over in de jaarverslagen van de Drentse PPD, de enkele jaren geleden uitgebrachte discussienota over de toekomstige ruimtelijke ontwikkeling 'Drenthe anno . . .' en de tentoonstellingstitel 'Blijven we onze dorpen verpesten?' Welnu, de laatste vraag kan men ontkennend beantwoorden als men het werk van architectenbureau Kalfsbeek heeft gezien. Want al kan men heel goed discussiëren over gekozen oplossingen en details, als totaliteit laat het oeuvre van dit architectenbureau een zowel verrassend hoog als veelzijdig niveau zien.

2. Buitenzijde van de groep woningen in Dalen met aansluitende bestaande bebouwing.

3. Overzicht van de groep woningen in Oosterhesselen.

woningen in de gemeente Dalen

Een van de eerste voorbeelden van in schaal aangepaste woningen vormt een klein project van ongeveer 20 beknopte woningen in de gemeente Dalen, enkele kilometers ten noorden van Coevorden. In de directe omgeving liggen nogal wat vrijstaande woningen met een duidelijk dorpsachtig karakter. Door de uiteenlopende kapvormen en tamelijk geringe bouwvolumen, mocht de nieuwbouw op een flink perceel geen te massaal karakter hebben. Langs de randen van het beschikbare bouwterrein werden twee *rijen* woningen ontworpen, met in het midden een derde reeks. De woningen zijn voor een deel onderling sterk verschoven, waardoor nauwelijks meer van *rijen* woningen gesproken kan worden. Wat terzijde ligt nog een blokje garageboxen. Zoals figuur 1 laat zien, kunnen auto's ook in de centrale pleinachtige ruimte komen.

De woningen zijn vrij klein en beschikken op de begane grond over een woon- en slaapkamer. Op de verdieping is een hobbyruimte onder het hoog oplopende dakvlak gesitueerd.

De woningen bleken vooral in trek bij gepensioneerden uit drukkere delen van ons land.

Zowel figuur 1 als figuur 2 geven een beeld van de fijschaligheid van dit woongebiedje in het dorpsbeeld. Daarbij geeft de gekozen dakvorm van een gebroken zadeldak op eigentijdse wijze vorm aan de dorpschaal. Het materiaalgebruik is eenvoudig: baksteen voor de gevels en een baanvormige dakbedekking. Dat laatste betreurt ik vooral in deze omgeving, waar een keramische dakpan wat meer structuur aan de dakvlakken zou hebben gegeven, vooral ook in samenhang met de dakranden. Overigens stelde een welstandscommissie vrijwel gelijktijdig in een andere Drentse gemeente voor een soortgelijk bouwplan wel het toepassen van dakpannen als eis... Dat blijft overigens een detail.

Beide foto's dateren van kort na de oplevering, waardoor de architectuur wat duidelijker naar voren komt. Door de schakeling is vanaf het begin al een onderlinge privacy gewaarborgd. Als de tuinen ook nog wat verder zijn ingegroeid, is ook de inkijk via de glaspuien aan de tuinen (op het zuiden) afgenomen. Wellicht zijn we na de energiecrisis wat zuiniger met glas geworden, maar de relatie met eigen tuin is vanuit de woning wel erg mooi...

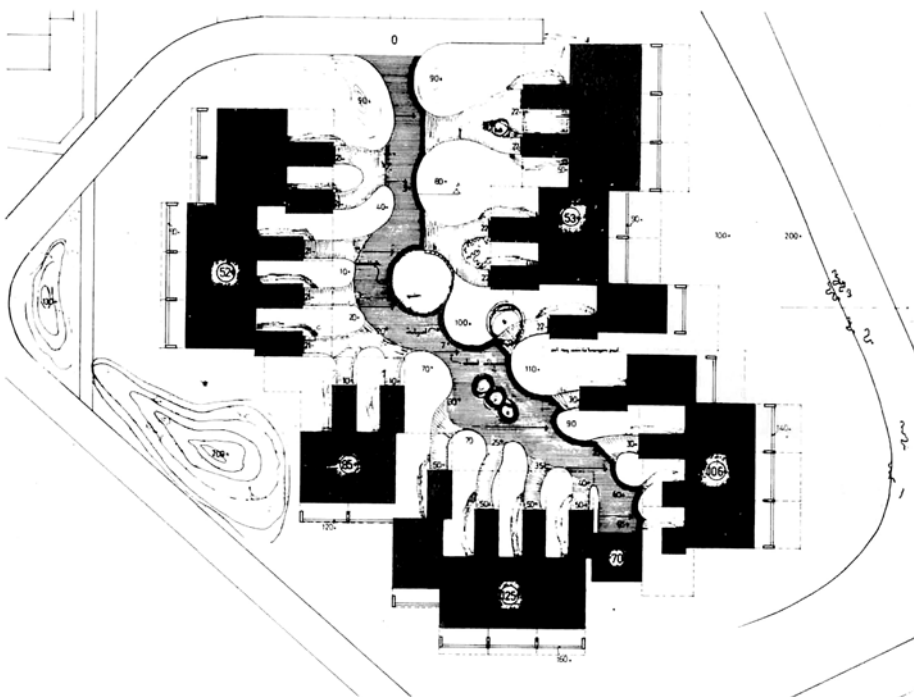
woningbouw in Oosterhesselen

Een variatie op het woningbouwplan in Dalen werd aan de grens van de gemeente Oosterhesselen gebouwd. Er werden woningtypen toegepast van uiteenlopende grootte.

Figuur 3 geeft een overzicht van de buitenkant van het wijkje dat laat zien hoe de plastische bouwvormen bij het

karakter van een dorp passen. De foto van figuur 3 laat zien hoe de schubvormige dakbedekking van pannen het geheel ten goede komt. Jammer dat daarbij voor de noklijnen ronde vorsten zijn gebruikt in plaats van de fraaiere chapeyronpannen. Vooral de eindplossing met zo'n ronde eindvorst is lelijk. Voor de zijgevels werden wel kraagpannen toegepast.

Zo geven beide plannen een voorbeeld van aanpassing aan de fijnschaligheid van deze Drentse dorpen. Van overheidswege legt men vooral de nadruk op een goothoogte onder de 3,500 m boven maaiveld, die men karakteristiek acht voor de uiteenlopende dorpstypen binnen Drente. Dat blijkt vooral voor grotere woningen hier en daar nogal eens wat problemen op te leveren. Architectenbureau Kalfsbeek kwam met

4. Situatie van de woningen terzijde van de Eeserbrug in Borger.

5. De groep woningen in Borger vanaf de toegangsweg gezien.

6. De geschakelde woningen op de bebouwingsgrens langs het kanaal.

deze woningen ogenschijnlijk moeiteloos aan deze wens tegemoet.

woningen bij de Eeserbrug in Borger

Terzijde van de brug naar de richting van Ees bouwde het architectenbureau 21 royale eengezinswoningen aan de grens van de gemeente Borger. De woningen hebben bij zes verblijfseenheden drie slaapkamers op de begane grond en het wonen met keuken, en een vierde slaapkamer op de verdie-

ping. Woningen van een tweede type hebben drie slaapkamers op de verdieping. In beide gevallen beschikken de woningen nog over een hobbyruimte onder de kap op de tweede verdieping. Ook hier is een gebroken kapvorm gekozen, waarvan de smalle strook over de aangebouwde garages naar beneden doorloopt. Ter wille van de lichtinval binnen de woningen, zijn de garages iets ten opzichte van de bouwmuren verschoven. Bij eindgevels en versprongen woningen levert dat stedenbouwkundig interessante massawerkingen op. Daarnaast ligt de entree aan een boeiend overgangsgebied van straat en woning tussen deze garages.

7. Detail van de woningen in Borger met de entree tussen de garages.

Figuur 4 laat zien, hoe de woningen aan een doodlopend woonstraatje, zo u wilt woonpleintje, liggen met in het midden een speelplaats voor de jongste kinderen. Door de bewuste keuze van woningen met een aangebouwde garage is vrij veel verhard rijoppervlak nodig, zowel van de openbare straat als naar de garage op eigen terrein. In samenhang met de geringe privacy van de woningen aan de straatzijden van het complex, is dat een gemis. De balkons maken dat niet geheel goed. Dit geldt niet voor de woningen aan het Kanaal

8. 'De Kasba' van Borger met woningen voor kleine huishoudens.

9. Toegangsstraatjes onder de galerij met vides in de kasba.

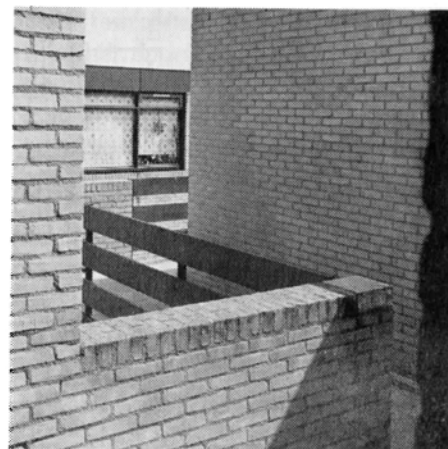

Buinen-Schoonoord, figuur 6, deze liggen aan de grens van het dorp en vormen landschappelijk een goede overgang tussen bebouwing en landschap. De architectuur van de woningen is behoudens de bouwmassa's eenvoudig. Alleen rusten de balkons met houten borstweringen aan een zijde op een wat royaal gedimensioneerde ondersteuning van metselwerk. De schuin afgesneden zijwandjes van het balkon zijn in het metselwerk schuin doorgezet. Het doet in zijn geheel wat nadrukkelijk aan, maar geeft ook de terrassen eronder

wat beschutting tegen inkijk vanuit de tuin ernaast, figuur 5. Aan de binnenzijde van het complex zijn houten puilen tussen en boven de garages opgenomen, die met de grijze betonpannen wat sober aandoen.

Komt men de gemeente Borger langs de oude weg over de Eeserbrug binnen, dan vormt het woonwijkje een aantrekkelijk stukje stedenbouw in de schaal van het dorp. Daarbij zijn het vooral ook de boeiende hoekoplossingen met wisselend doorzicht naar de binnenzijde van de woninggroep, die de aandacht vragen in relatie met de gekozen kapvormen. Als inleiding op een straat met verderop nogal wat winkels, heeft het wijkje de functie van een stedenbouwkundige hoeksteen die door de ontwerpers als zodanig op waarde blijkt geschat.

10. De kasba-galerij met plaatselijke hoekjes en vides.

de kasba van Borger

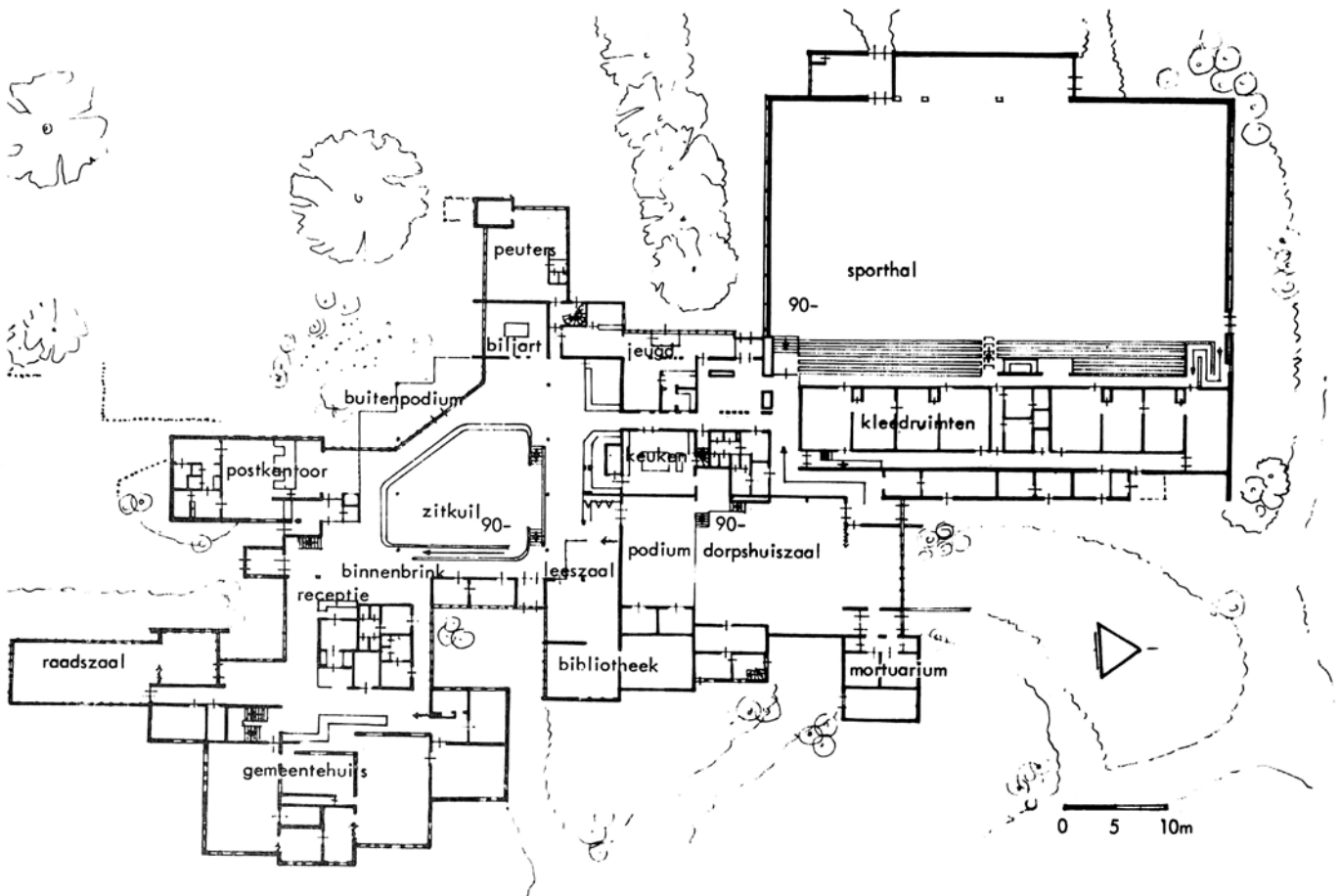
Op het architectenbureau spreekt men over 'de kasba' wanneer men een groep woningen bedoelt die vooral voor eenpersoons huishoudingen is bestemd. Het zijn beknopte woningen van een bouwlaag per wooneenheid. De op de begane grond gelegen woningen hebben een tamelijk kleine tuin met terras, de bovenwoningen een terras. Deze bovenwoningen liggen aan een stelsel van galerijen die plaatselijk op schijfkolommen van metselwerk, evenwijdig aan de gevel, rusten. Open trappehuisjes aan de buitenzijde geven toegang aan deze galerijen die ook nogal eens een hoek omlopen. Onder deze galerijen zijn plaatselijk smalle straatjes aanwezig met bergingen. Een vide naar boven toe, maakt toetreding van daglicht mogelijk. In zijn totaliteit maakt de kasba een wat stedelijker indruk. De auto wordt algemeen terzijde van de woonbebouwing geparkeerd. De woonzijde van de woningen ligt aan stroken opgroeiend groen, die voldoende privacy waarborgen, ook bij de vrij hoge bebouwingdichtheid. Door hun vormgeving zijn de galerijen een beter onderdeel

11. Hoofdentree van 'De Brinkhof' in Norg met geheel rechts de raadszaal en links het postkantoor.

van het 'stedelijke weefsel' geworden met hun hoeken, vides naar de begane grond en een vormgeving van tot balustraden doorgemetselde schijfkolommen met daartussen houten galerijhekken. De fijschaligheid die de woonvorm met zulke kleine woningen meebrengt is optimaal benut. Het totale complex, dat door in- en uitspringende bouwvolumen van begane grond met plaatselijk daarboven gemetselde terrasmuurtjes een kubistische gevelplastiek toont, voegt zich uitstekend in de wijk eromheen met

12. Plattegrond van 'De Brinkhof' in Norg.

13. Oostgevel van 'De Brinkhof' met links het stadhuis en rechts van de entree bibliotheek, mortuarium en sportzaal.

14. Interieur van de binnenbrink met op de voorgrond de VW-balie.

wisselende woningbouw, schooltjes en een sporthal. Hoewel het ontbreken van hellende daken ook bij deze openbare gebouwen voorkomt, valt het tegenover de woningbouw met een kap nauwelijks op.

Daarmee lijkt me deze kasba een goed voorbeeld van fijschalige woningbouw, die bewijst dat het hellende dak nu ook weer geen pertinente eis binnen een Drentse dorpsbebouwing hoeft te betekenen. In tegendeel, met zo'n volstrekt eigentijdse bouwvorm kan een contrastwerking worden bereikt die een zekere monotonie van veel nieuwbouw rond oudere dorpskernen kan doorbreken. Ze moeten dan wel dit architectuurniveau hebben...

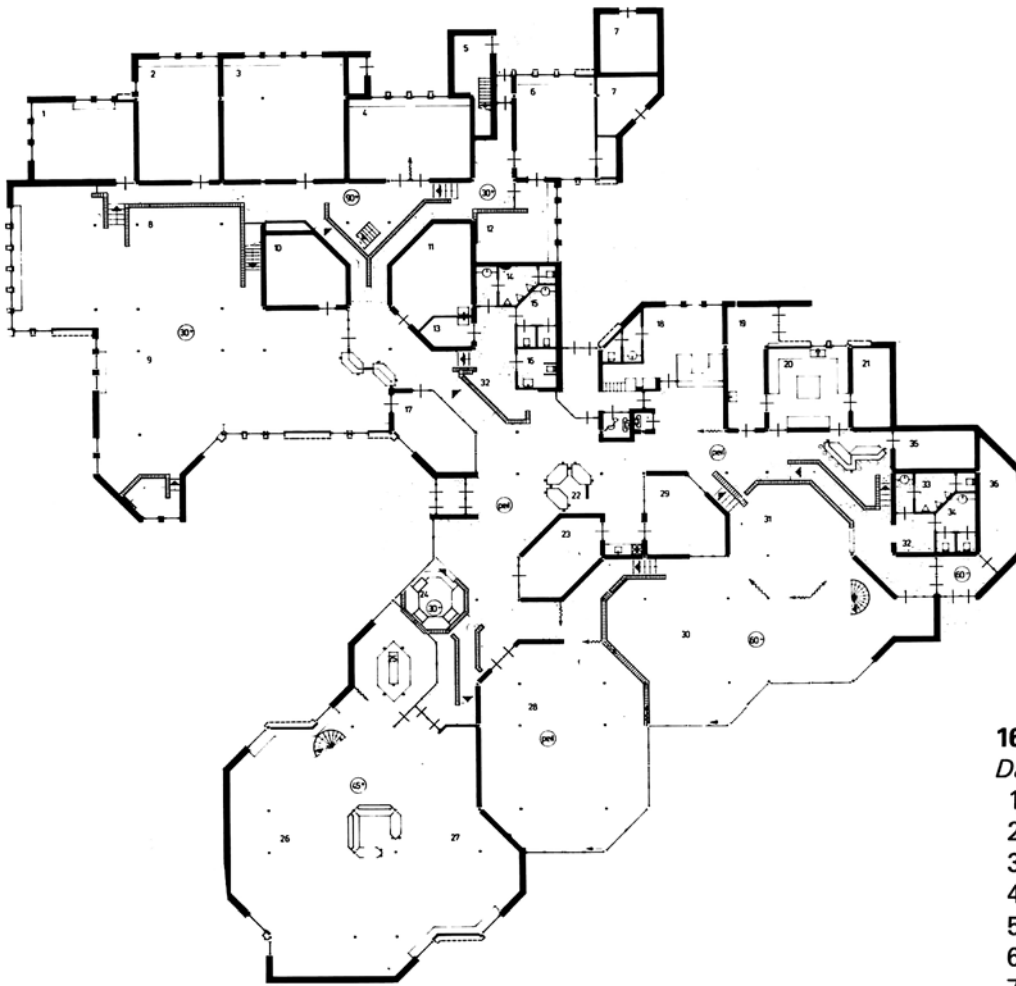
15. Zuidgevel van 'De Spinde' in Dalen met rechts een mogelijkheid voor de geplande uitbreiding.

de Brinkhof in Norg

Nadat architectenbureau Kalfsbeek in Vledder eerder een multifunctioneel dorpscentrum bouwde, volgde de gemeente Norg met 'De Brinkhof'. Het vormt een dorpscentrum met onder meer het gemeentehuis, een postkantoor, een soort overbouwd pleintje: 'de dorpsbrink', de bibliotheek, een dorps-huiszaal, ruimten voor de jeugd en een sporthal. Een deel van het complex is uitgerust met een verdieping, zoals het gemeentehuis, onder een soort overhangende gebroken kap.

Figuur 11 geeft een beeld van de entree terzijde van de raadszaal. Zoals de plattegrond van figuur 12 duidelijk laat zien, zijn de verschillende bouwvolumen - tevens min of meer zelfstandige onderdelen van het bouwprogramma - in

16. Plattegrond van 'De Spinde' in Dalen.

1. secretaris
2. burgemeester
3. commissiekamer
4. wethouders
5. installaties
6. sociale zaken
7. traforuimte
8. spreekruimte
9. secretarie
10. kluis
11. reproductie
12. spreekruimte
13. werkkast
14. toiletten heren
15. toiletten dames
16. toilet gehandicapten
17. vergaderruimte
18. postkantoor
19. berging
20. keuken
21. provisie
22. s.m.d.-kantoor
24. krankenhoek
25. leestafel
26. bibliotheek volwassenen
27. jeugdbibliotheek
28. raadzaal/trouwzaal
29. dienstencentrum
30. soos bejaarden
31. biljart
32. garderobe
33. toilet heren
34. toilet dames
35. berging
36. werkkast

feite rond de binnenbrink met zitkuil gegroepeerd, waarbij ieder onderdeel ook een aparte bouwmassa bleef. Zo werd al direct een kleinschalige opzet bereikt met aan de periferie uitlopers van het gebouw zoals de raadzaal, het postkantoor, de peuterspeelzaal e.d. Men kan daardoor het gebouw van veel kanten bereiken, waarbij deze uitlopende bouwmassa's de bezoeker als het waren omsluiten, voordat deze een voet over de drempel heeft gezet. Het sterkste spreekt dat overigens in het patio-achtige binnenpleintje tussen gemeentehuis en bibliotheek, maar ook met de hoofdentree is dat duidelijk het geval, figuur 11. Figuur 13 laat de oostgevel zien met de wijze waarop de kapconstructies in samenhang met de verspringende gevels een schaalverkleining opleveren voor een gebouw met een vloeroppervlak van bijna 5000 m². Op dezelfde foto is geheel rechts ook de sportzaal te zien, waarvan het bouwvolume door een soortgelijke schijnkap

is onderverdeeld, met een verdere gevelindeling door middel van de driehoekige ramen onder de schijn-dakgoten. Hoewel ik de vondst binnen het geheel vanuit de vormgeving kan begrijpen, ben ik van mening, dat de architect hier te ver ging met zijn streven tot schaal-aanpassing.

Voor het metselwerk is een licht gesinterde baksteen gebruikt, voor de hellende dakvlakken een asfalt-shingle boven de wat nadrukkelijke gootconstructies.

Figuur 14 geeft een beeld van de binnenbrink met op de voorgrond de receptie en VVV-balie. Ook binnen het gebouw zijn de materialen schoon verwerkt. Overdag functioneert de binnenbrink als een openbaar pleintje en kan men er ook een consumptie gebruiken, waarvoor een bar terzijde van de leeszaal beschikbaar is. Vanaf deze centrale ruimte zijn alle onderdelen van het complex bereikbaar en kan men ook van verschillende entrees gebruik ma-

17. Zuidwestgevel met rechts de bibliotheek en links de secretarie.

18. Centrale hal met zitkuil voor de bibliotheek en op de voorgrond de balie.

19. Grote zaal met schuifwanden en duidelijk zichtbaar gebleven staalskelet.

ken, zoals deze in figuur 12 zijn aangegeven. Bij gebruik van de dorps-huiszaal kan de binnenbrink als pauzeruimte fungeren. Door verlaging van het vloerpeil in de zitkuil, kon de ruimte van de binnenbrink vrij laag blijven en ontstond een 'herbergzaam' binnenplein met uiteenlopende hoeken en zitjes.

De raadszaal vormt als uitloper van de zuidzijde een ruimte die mede door de ruim toegepaste beglazing een vrij centrale plek in het dorp is geworden. De gemeenteraad vergadert als het ware te midden van de gemeenschap, direct tegenover de fraai gerestaureerde oude kerk van Norg. De ruimte is stijlvol door zijn eenvoud en open karakter. Hier kreeg een stuk gemeentelijk bestuur democratisch gestalte.

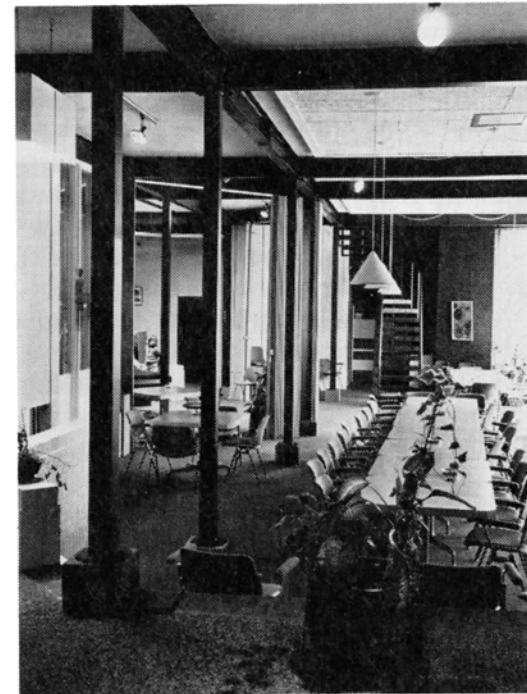
Hoewel men op uiteenlopende details kritiek kan uitoefenen, kreeg Norg met De Brinkhof een centrum dat veel bewoners dierbaar zal zijn. Door de gekozen uitgangspunten bij het vormgeven aan het programma van eisen, werd een stukje stedelijk weefsel in de dorpskern gebracht dat het functioneren van het centrum een positieve impuls gaf.

De Spinde in Dalen

Lag het gemeentehuis van Norg met verdere annexen door brinkachtige ruimte met volwassen bomen gescheiden van de weg, in Dalen lag het beschikbare bouwterrein vrijwel midden in het dorp. Daardoor was de mate van schaal-aanpassing aan de dorpsomgeving hier nog nadrukkelijker aanwezig. Hier ging het om een gemeentehuis, een bibliotheek, een postkantoor, een sociëteit voor bejaarden en ruimten voor maatschappelijke dienstverlening en de stichting Jeugd en Jongeren-

werk. Tevens is rekening gehouden met de mogelijkheid van een toekomstige uitbreiding met jeugdruimten. Dit maal werd gekozen voor een gebouw met echte hellende daken, die zijn afgewerkt met keramische dakpannen. De lage gevels eronder zijn deels uitgevoerd in metselwerk, deels betimmerd met redwood. Figuur 15 geeft een overzicht van het complex en laat zien, hoe de bouwmassa's nergens de hoogte van een gemiddelde boerderij te boven gaan. De plattegrond van figuur 16 laat opnieuw zien hoe een - nu tamelijk klein - binnenpleintje centraal ligt en van verscheidene kanten te benaderen is, zowel van buitenaf als uit de verschillende afdelingen binnen het gebouw. Vanuit de kern lopen de gangen met hoekjes, kleine pleinachtige verruimin-

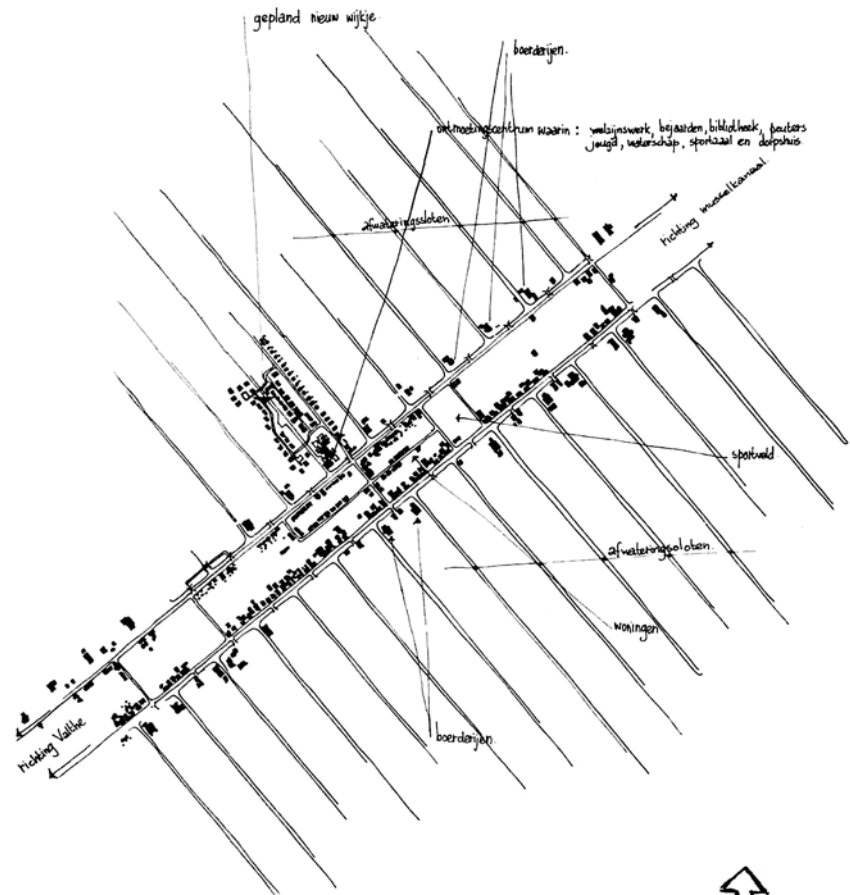

gen en trapjes met daarnaast hellingbanen uitwaaiend het gebouw in. De vloerniveaus lopen uiteen van 60— tot 90+ het Peil van de centrale hal. Soms is dat verschil in hoogte voor een zitkuil benut, soms voor een zaal die bruikbaar is voor raadsvergaderingen en uiteenlopende bijeenkomsten, waarbij een aangrenzende - hoger gelegen - zaal als toneel dienst kan doen. Schuifwanden maken onderverdeling van deze ruimte mogelijk.

Overall bleef de constructie van staal zichtbaar. De kolommen van vierkante buis staan op een bandrooster van 4,800 en 2,400 m, met daarover de balken van IPE 280. Plaatselijk heeft het gebouw ook hier een verdieping met in het centrum een door hellende pannen-daken begrensd plat dak.

Als totaliteit vormt dit Dalense centrum De Spinde wellicht een van de fraaiste voorbeelden van schaal aanpassing aan een Drents dorp. Ook hier valt het op, hoe het gebouw de bezoeker in feite al omarmt, ver voor dat deze binnen is, figuur 17. Hoewel de ontwerper nadrukkelijk koos voor een gebouw met directe verwantschap aan de oude gebouwen in de omgeving, treft men er verder geen klassieke detaillering in aan. Integendeel! Afwisselend is gebruik gemaakt van vrij grote puikozijnen en forse ramen. Ook de gevelbetimmering is typerend voor onze tijd, zelfs modulair op het maatsysteem van het gebouw aangepast. De planken hebben een breedte van 280 mm met veren van triplex die een werkende breedte van 20 mm hebben en tevens voldoende uitzetting en krimp van het hout toelaten. De werkende breedte van deze delen is dus 300 mm (3M), wat aansluit op de maten van het skelet.

Bij zoveel kwaliteit in de architectuur en schaal aanpassing wil ik niet geheel blind zijn voor enkele details. De kappen munten bij deze vorm uit in allerhande problemen. Het grote aantal kilkepers betekent bij een pannendak wel een vragen om moeilijker constructies. Dat geldt voor schuin geplaatste gevels waarvoor veel geknipte - of pasgezaagde - pannen en een verholven goot nodig zijn. De ontwerper past graag laag geplaatste ramen toe, die uit het muurvlak omknikken in het dakvlak. Een goot voor de knik in het gelijkde glas is van binnenuit weinig aantrekkelijk en levert aan de buitenzijde opnieuw gekunstelde details met gezaagde pannen op. De constructie van de dakgoot zelf is een vreemd overblijfsel van het aanvan-

20. De situatie van Valthermond rond het nieuwe centrum.

kelijke voornemen de dakbedekking en een deel van de gevels met roestvaststaal af te werken. Telt men deze details bij elkaar, dan ontstaan nogal wat bedenkingen tegen de bouwkundige uitwerking, maar ook hier vermochten de kritische details mijn enthousiasme voor het gebouw en de vorm van schaal aanpassing niet echt aan te tasten.

21. Exterieur van het centrum in Valthermond aan het water van een verbrede afwateringsgoot.

centrum van Valthermond

Het afgelopen jaar werd in Valther-

22. Interieur van de bibliotheek in Valthermond met geknikte ramen die vanuit de gevel overgaan in het dakvlak.

23. Karakteristiek gebruik van schoon verwerkte materialen in Valthermond.

mond een multifunctioneel centrum in gebruik genomen met onder meer een bibliotheek, ruimten voor peuters, bejaarden, welzijnswerk, een sporthal en kantoren voor het waterschap De Veenmarken.

Figuur 20 geeft een beeld van het karakteristieke veendorp met een dubbelkanaal. Beide kanalen zijn inmiddels wel dichtgegooid. Het centrum ligt buiten de strook - doorgaans kleinere - woningen op een plek waar zo'n markante boerderij - vroeger aan de overkant van het kanaal - kon staan. Er is een nieuw wijkje woningen om heen gepland. Figuur 21 laat het complex zien, wat lager gelegen aan een verbreding van de plaatselijke afwateringsloot. Opnieuw is een fors 'daklandschap' ontworpen, nu wat minder sterk geleed, omdat de weidse omgeving een

royaler bouwvolume toeliet. Ook nu is plaatselijk een verdieping aangebracht, bijvoorbeeld voor de kantoren van het waterschap. De ramen zijn hier wat meer behandeld als openingen in de gevels van baksteen. De zo ontstane beslotenheid wordt slechts plaatselijk wat verder doorbroken. Enige details zoals geknikte ramen tegen het dak en aansluitingen van geknikte op platte daken herinneren aan vorige werken. Inmiddels rees bij mij de vraag, of er niet wat te veel vanuit de vorige ontwerpen doorgedacht is, in de richting van fijn-schalige dorpsbebouwingen. In de meer open situatie leek een ontwerp met veel grotere dakvlakken, zoals men die in de hedendaagse architectuur van Denemarken zo veel tegenkomt, me eigenlijk aannemelijker dan dit weinig duidelijke daklandschap met bijvoor-

beeld merkwaardige dakinsnijdingen bij de sporthal. Op soortgelijke wijze als in Norg suggereren ze in vorm een schaalverkleining die hier mijns inziens niet nodig is.

Overigens is de vergelijking met Denemarken niet toevallig. Binnen het gebouw treft men de bedoelde sfeer soms wel heel duidelijk aan. Een voorbeeld ervan vormt de bibliotheek, figuur 22, waarbij in de kap een strook beglazing is opgenomen. Ook in verdere details treft men vooral door het gebruik van baksteen voor de open haard en plaatselijke niveaus en scheidingsmuurtjes Deense tendensen aan, die me hier logisch voorkwamen. Daarbij vormde het kantoor van het waterschap met split-level-vloeren en een intrigerende ruimtewerking in feite een hoofdstuk apart.

Al met al werd het interieur een verrassing, die ik eenmaal bij het gebouw aangekomen, niet meer had verwacht.

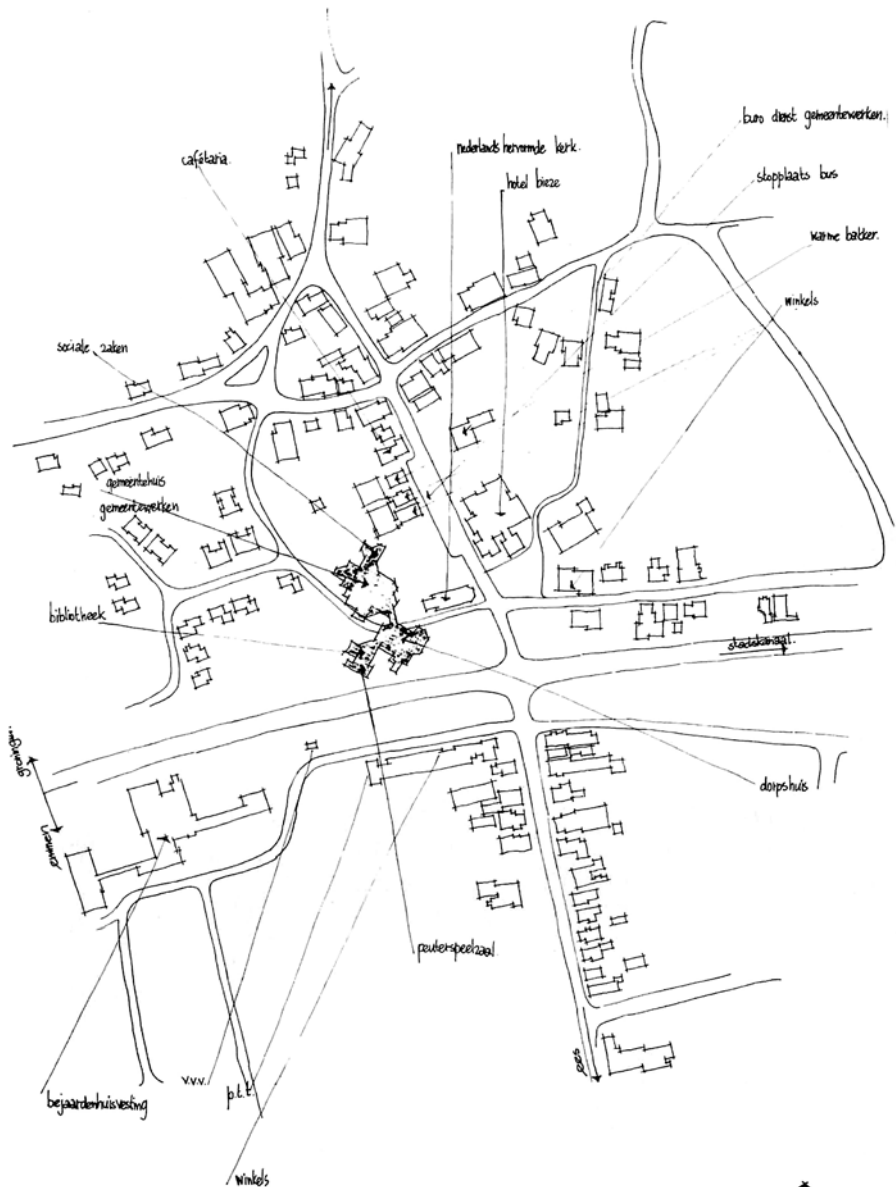
gemeentehuis Borger

Bijna gelijktijdig met Valthermond kwam het gemeentehuis van Borger in gebruik. Figuur 24 geeft een indruk van de situering terzijde van de oude dorpskerk. De bibliotheek en het dorpshuis moeten nog gerealiseerd worden. Het gebouw werd het afgelopen najaar in gebruik genomen, met als bijzonderheid een ondergrondse verbinding naar de kerkzaal. De kerk wordt namelijk ook gebruikt voor raadzaal, bijeenkomsten, concerten e.d.

Figuur 25 geeft een indruk van de architectuur, zoals die is afgestemd op kerk en verdere dorpsbebouwing. Hoewel het daklandschap ook hier een plat dak omsluit, is dat nauwelijks zichtbaar. Ramen zijn vooral in de onderbouw als

openingen in de gemetselde wanden behandeld. Op de verdieping zijn glaspuien toegepast die logisch aansluiten op de dakconstructie, dus zonder moeilijke constructies van bijvoorbeeld metalwerk tussen dak en glaspui. Opvallend is het gebruik van 'vormblokken' van beton, zoals die in werk van de Delftse school in natuursteen werden toegepast. De trapsgewijs uitgemetselde consoles bij goten, maar ook elders, sluiten daar op aan. Met het even boven de dakvlakken doorgemetselde gevels ontstaan toch ook hier weer vormen die constructief eigenlijk niet goed te praten zijn, vormen bovendien, die in het verleden aanleiding tot vochtproblemen hebben gegeven die moeilijk oplosbaar bleken.

Uiteindelijk overwon mijn bewondering voor deze vorm van aangepaste architectuur het toch weer van de kritiek.

24. Situatieschets van het centrum van Borger met onder meer gemeentehuis, kerk en hotel Bieze.

25. Extérieur van het gemeentehuis met op de achtergrond de oude toren van de kerk.

Vooraf ook de aansluiting op de kerk is doordacht en vindingrijk opgelost.

Eenmaal binnen het gebouw was de kritiek snel vergeten. Overal in het gebouw treft men de voor ons land toch zo karakteristieke gordingenkap zichtbaar aan, soms met bijna knusse ruimten, elders met meer uitwaaiende kantoortuinachtige afdelingen, rond de entree vooral met prachtige vides. Hier ontstond een ongekend stuk ruimtewerking zoals die in Dalen voornamelijk op de begane grond te vinden is aan smalle gangen met pleinachtige verbredingen. Nu speelde echter rond de kern een aantal vides onder het hellende dak mee.

Ik kwam er niet helemaal los van herinneringen aan ruimten van architecten uit de Scharounschule in Duitsland, maar de dakconstructies, het mate-

riaalgebruik van baksteen en splijt-
gels op vloeren met royale balustrades
van hout zijn eigenlijk ook weer oer-
Hollands.

Hoewel er ook binnen het gebouw
schoonheidsfoutjes voorkwamen,
overtuigde de detaillering me in al alge-
meen meer dan buiten. Ook ontbrak
het eraan, laten we maar even zeggen,
historiserende details.

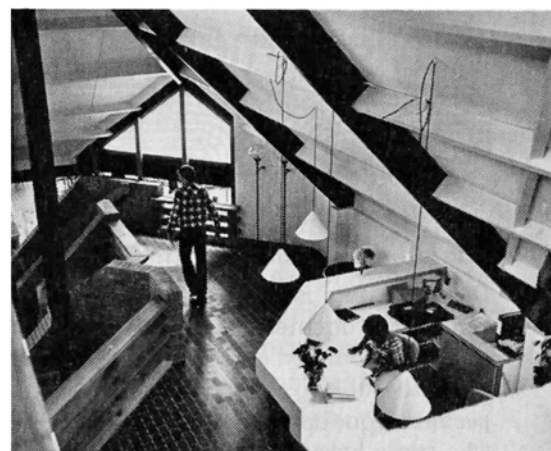
Daarmee heb ik u een voorproefje doen
smaken van het complex waarvan nog
slechts een eerste fase is gebouwd.
Bibliotheek en dorps huis moeten nog
volgen.

facetten van schaal aanpassing

Zo laat het werk van architectenbureau
Cor Kalfsbeek uiteenlopende facetten
van schaal aanpassing in Drente zien.

Ik zou er nog een laatste voorbeeld aan
toe willen voegen, namelijk het hotel
Bieze tegenover het gemeentehuis van
Borger, zie figuur 24 en 28. Het vormt
een vrij vroeg werk van Kalfsbeek.
Toch herkent men daar al veel gedach-
ten in die later terugkeren. Het gebouw
is opgebouwd uit onderling verschoven
bouvvolumen, ditmaal met een pirami-
de als kapvorm.

De entree ligt naar binnen geschoven
tussen enkele blokjes in. Het materiaal-
gebruik is eigentijds en grijpt in feite
nauwelijks op klassieke toepassingen
terug. Achteraf heeft me dat het mees-
te verwonderd. Het gebouw is in schaal
aan het dorp aangepast, beter zelfs dan
een wat monumentaal bankgebouw in
historiserende bouwvorm er direct ach-
ter! Maar daar houdt het in feite mee
op. Het gebouw is heel bewust afwij-
kend van de verdere bebouwing, zoals
die in de omgeving voorkomt. Dat het
hotel er niettemin helemaal thuishoort,
is iets wat me bij herhaald bezoek is
opgevallen. Ik dacht daar een facet van
aanpassing in schaal in te herkennen,
die me ook opviel bij de kasba van
Borger. Daarmee wil ik andere plannen
geen afbreuk doen, maar gewoon weer
eens constateren, dat het ook met
geheel eigentijdse uitdrucksmidde-
len mogelijk is, aangepast te bouwen.
Daarmee heeft architectenbureau Cor
Kalfsbeek een ietwat beklemmend
odium gekregen van specialisten in
aangepaste architectuur binnen oudere
stads- en dorpsgezichten. Kalfsbeek
zelf leek me daar niet helemaal gelukkig

26. *De centrale hal bij het binnenkomen onder een hellend dak.*

27. *De vide van de centrale hal naar beneden gezien.*

28. *Hotel Bieze met op de voorgrond het koor van de kerk.*

mee. Hij benadrukte althans dat zijn
ontwerpen voor Soest en Bergen heel
afwijkende richtingen in zouden slaan.
De eerste schetsen wezen daar ook wel
op, hoewel ook de hier genoemde wer-
ken nogal veelzijdige tendensen laten
zien.

Onderlinge verschillen tussen de ont-
werpen worden overigens ook in de

hand gewerkt door de snelle groei van
het bureau en het team ontwerpers.
Veel gebouwen zijn wellicht zo snel tot
stand gekomen, dat een rijpingsproces
tot in details heeft ontbroken. Er staat
tegenover, dat de ontwerpers hun
vormwil bewust hebben kunnen laten
prevaleren. Uit het gesprek met Kalfs-
beek zelf kwam dat niet helemaal dui-
delijk naar voren, overtuigd als hij bleek
dat we verbijsterend slecht bouwen en
ontwerpen, waarbij hij zelf hoopte bo-
ven de middelmaat uit te steken (er ook
wellicht stil van overtuigd was). Had-
den de opdrachtgevers met geen
D.A.C.W.-stok achter de deur gestaan,
dan zou dat wellicht verder doordachte
details tot gevolg hebben gehad. Desal-
niettemin toont het hier genoemde
werk zoveel kwaliteit, dat het deze uit-
gebreide bespreking rechtvaardigt.